Hrvatski mariološki institut Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljuje još jedan u nizu svojih znanstvenih zbornika: radove s mariološko-marijanskog simpozija *Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije*, održanog od 4. do 6. prosinca 2015. godine u Sisku povodom šeste obljetnice ponovne uspostave Sisačke biskupije. Na simpoziju su sudjelovali stručnjaci iz različitih znanstvenih područja pa je marijanska i mariološka tematika na području Sisačke biskupije obrađena u multidisciplinarnoj perspektivi: duhovno-teološkoj, povijesnoj, arheološkoj, etnološkoj, povijesno-umjetničkoj, glazbenoj i književnoj. Time je na vidjelo izašla vrlo bogata marijanska baština, koja nije bila samo »vjerski dodatak« uobičajenome životu puka s područja Sisačke biskupije, nego su njegova povijest, kultura, tradicija, svakodnevni i duhovni život bili prožeti odanošću Mariji te molitvom za njezin zagovor, pomoć i zaštitu.

ISBN 978-953-111-124-9
9 789531 111249
Cijena: ??? kn

ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE

ZBORNIK RADOVA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

S. VALERIJA NEDJELJKA KOVAČ (ur.)

Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije

3

ZBORNIK RADOVA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE

Zbornik radova

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE
Zbornik radova

Biblioteka: Zbornici radova
Knjiga 3

Izdavač:
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagreb

Suizdavač:
Kršćanska sadašnjost d.o.o.

Za izdavača:
Mario Cifrak, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost KBF-a Sveučilišta u Zagrebu:
Nenad Malović, Anto Barišić, s. Valerija Nedjeljka Kovač, Tomislav Kovač, Vanda Kraft Soić

Nakladnici:
Kršćanska sadašnjost d.o.o.
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Za nakladnike:
Stjepan Brebrić
Mario Cifrak

Uredila:
S. Valerija Nedjeljka Kovač

Recenzenti zbornika:
Ivan Karlić, Zagreb
Stefano M. Cecchin, Rim
Tomislav Galović, Zagreb

Jezična lektura:
Sanja Plevko

Korektura:
Sanja Plevko, s. Valerija Nedjeljka Kovač

Prijelom i grafičko oblikovanje:
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Tisak:
Grafički zavod Hrvatske d.o.o., Zagreb

Naklada: 500

ISBN: 978-953-11-1124-9

Tiskano u studenomu 2017.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000976829.

Copyright ©: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Kršćanska sadašnjost d.o.o.

ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE

ZBORNIK RADOVA MARIOLOŠKO-MARIJANSKOG SIMPOZIJA
POVODOM ŠESTE OBLJETNICE PONOVNE USPOSTAVE
SISAČKE BISKUPIJE
SISAK, 4. – 6. PROSINCA 2015.

UREDILA:
S. Valerija Nedjeljka Kovač

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Kršćanska sadašnjost

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Predgovor....15

POVIJESNI TRAGOVI

Vitomir Belaj – Juraj Belaj
IZMEĐU SISCIJE I SISKA – BOGORODIČINI TRAGOVI U MITSKOJ TOPOGRAFIJI SISAČKE BISKUPIJE....21
Pristup....21
1. U »pradomovini«....23
1.1. Volinj, »pradomovina« na istoku....25
2. Preslikavanje mitske predodžbe iz Zakarpaća u jugozapadnu Češku....27
2.1. Šumava....27
2.2. Volenice....30
2.3. Velešice kod Pačejova....30
2.4. Volšovy pod Svatoborom....31
2.5. Volyně nad Volyňkou....31
2.6. Velešin....32
3. Preslikavanje mitske predodžbe na područje Sisačke biskupije....33
3.1. Veleševec, trokut na sjeverozapadu Sisačke biskupije....33
3.2. Gorje ispod Kupe....34
3.2.1. Gora ispod Kupe....34
3.2.2. Petrova gora....39
3.2.3. Zrinska gora....40
3.2.4. Divuša....41
3.2.5. Grmeč, Plješivica i Krakovo....45
Zaključak....46
Abstract....48

*Marija Mirković Belaj – Vitomir Belaj
CRKVE POSVEĆENE BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE PREMA POPISU ŽUPA IZ GODINE 1334....49
Pokušaj ubikacija crkava posvećenih Mariji na području današnje Sisačke biskupije....49

Sudbina Mariji posvećenih crkava u doba Osmanlija
i njihova obnova 60
Ponovno razaranje i obnova 63
Abstract 66

Spomenka Jurić
ECCLESIA BEATAE VIRGINIS DE GORRA –
PITANJE KONTINUITETA SISCIJANSKE BISKUPIJE 67
Uvod 67
1. Ecclesia Beatae Virginis de Gorra, romanička crkva 69
1.1. Arheološki izvori o romaničkoj crkvi 69
1.2. Povijesni izvori o romaničkoj crkvi 71
2. Siscijanska biskupija, pitanja kontinuiteta 73
2.1. Izvori o 7. i 8. stoljeću 73
2.2. Izvori o 9. i 10. stoljeću 75
3. Prema zaključcima u novom kontekstu 78
3.1. Siscijanska biskupija nakon 10. stoljeća? 78
3.2. Titulari crkava 79
3.3. Gora, refugij siscijanskih biskupa? 81
Zaključno razmatranje 82
Abstract 82

Juraj Belaj
O ČEMU NAM GOVORI BROŠ IZ GORE 83
Uvod 83
1. Faze groblja uz crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Gori 84
2. Prstenasti broš iz Gore 87
3. Analiza i analogije 91
4. Natpisi na broševima 92
5. Što je napisano na brošu iz Gore 99
Zaključak 106
Abstract 108

Daniel Patafta
OPATIJA TOPUSKO U KONTEKSTU ŽIVOTA
I DUHOVNOSTI CISTERCITA 109
Uvod 109

1. Cistercitska obnova u 12. i 13. stoljeću 110
2. Opatija Topusko (Toplica) u 13. stoljeću 115
3. Opatija Topusko u vrijeme krize u 14. stoljeću 127
4. Topuska Opatija od komende do nestanka 132
Zaključak 138
Abstract 138

Marija Mirković Belaj – Vitomir Belaj
SADRŽAJ UNIŠTENE ČUDOTVORNE SLIKE MAJKE BOŽJE IZ GORE 141
Uvod 141
Korijeni BDM iz Dresdena i Passaua 147
Motiv 148
Kopije Cranachove Marije Pomoćnice 152
Slika Giovannija Pietra Telesphora de Pomisa u Grazu 152
Kopija u Passauu 153
Inzbruške kopije 154
Passauska kopija ljeta Gospodnjega 1683. 154
Kopije Cranachove slike u Hrvatskoj 155
Zaključak 156
Abstract 157

ŠTOVANJE BOGORODICE

Vlado Košić
MARIJANSKA SVETIŠTA U SISAČKOJ BISKUPIJI 161
Uvod 161
1. Fenomen svetišta 161
2. Marijanska svetišta 163
3. Marijanska svetišta u Sisačkoj biskupiji 163
4. Marijansko štovanje 166
  4.1. Problematične pojave 166
  4.2. Prava marijanska pobožnost 167
  4.3. Koncilska i pokoncilska mariologija 167
Zaključak 168
Abstract 169

Petar Lubina
ŽUPNE CRKVE SISAČKE BISKUPIJE POSVEĆENE BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI 173
Uvod....173
1. Vjerske i društvene prilike u Sisačkoj biskupiji....173
2. Župne crkve u Sisačkoj biskupiji posvećene Blaženoj Djevici Mariji....177
2.1. Dubranec....178
2.2. Gora....179
2.3. Ilova....180
2.4. Kloštar-Ivanić....180
2.5. Kutina....182
2.6. Lasinja....184
2.7. Pešćenica....184
2.8. Pokupsko....185
2.9. Sisak....186
2.10. Stari Farkašić....188
2.11. Topusko....188
3. Gospini blagdani koji se slave u Sisačkoj biskupiji....190
3.1. Uznesenje Blažene Djevice Marije....190
3.2. Pohođenje Blažene Djevice Marije....192
3.3. Majka Božja Snježna....193
3.4. Prečisto Srce Marijino....194
3.5. Blažena Djevica Marija, Kraljica mučenika....195
3.6. Blažena Djevica Marija, Kraljica mira....196
Zaključak....198
Abstract....199

Manda Svirac
MANIFESTACIJE MARIJANSKE POBOŽNOSTI I FOLKLORNA OBILJEŽJA NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE 201
Uvod....202
1. Marijanske manifestacije i slavljenje Blažene Djevice Marije....203
1.1. Uznesenje BDM – Velika Gospa....205
1.1.1. Kloštar-Ivanić....205
1.1.2. Gora....211
1.1.3. Potok, župa Osekovo....211

1.2. Rođenje BDM – Mala Gospa 213
1.3. BDM od Krunice 214
1.4. Hodočašća u Mariju Bistricu 215
1.5. Blagdan Gospe Fatimske.....215
2. Sveci i zaštitnici 215
2.1. Antun Padovanski 215
2.2. Presveto Srce Isusovo 216
2.3. Marija Magdalena 216
2.4. Joakim i Ana – roditelji BDM 217
2.5. Preobraženje Gospodinovo 217
2.6. Lovrenčevo u Petrinji 219
2.7. Martin 219
3. Razne manifestacije.....220
3.1. Volođerske jeseni 220
3.2. Angelski folklorni susreti 220
3.3. Nedjelja zahvalnosti 222
4. Blagoslovi i doček biskupa 223
Zaključak 224
Abstract.....227

Katica Mrgić
MARIJANSKE POBOŽNOSTI U SISAČKOJ POSAVINI S POSEBNIM OSVRTOM NA ZAVJETE 229
Uvod.....229
Starija literatura 230
Projiciranje identiteta u Muzeju.....232
Svakodnevni život i gospodarstvo 233
Pitanje zdravlja 235
Votivi.....237
Hodočašća 243
Zaključak 244
Literatura 246
Summary 247

Slavica Moslavac
BLAŽENA DJEVICA MARIJA U PUKU MOSLAVINE 249
Uvod.....249

1. Kutinska hodočašća Mariji 253
2. Hodočašća župe Ilova 257
2.1. Bonifacijev hod s Marijom 257
2.2. Ilova obilježava blagdan Bezgrešnog Srca Marijina 259
3. Marinje u Garešnici.....261
4. Hodočašće bjelovarskih prosvjetara.....261
5. Uspomene s hodočašća 262
6. Marijin lik na oltarnicima.....264
7. Nosači zvuka marijanskih napjeva.....265
Zaključak 267
Summary 268

UMJETNIČKA OSTVARENJA

Milan Pelc
IKONOGRAFIJA BOGORODICE I (RE)PREZENTACIJA ZAKLADNIKA U MISALU BISKUPA JURJA OD TOPUSKOG.....271
Uvod: misali biskupa Jurja i njihovo oslikavanje.....271
1. Biskup Juraj iz Steničnjaka – Juraj od Topuskog 274
2. Ikonografija Bogorodice na početnoj stranici misala iz Riznice katedrale.....277
3. Starozavjetne prefiguracije Marije uz liturgiju Badnjaka.....285
4. Sv. Barbara i sv. Cecilija 287
5. Kraljevska i papinska skupina 289
Zaključak 291
Summary 293

S. Valerija Nedjeljka Kovač – Darko Tepert
ILUZIONIRANA OLTARNA PALA *MAJKA BOŽJA OD SEDAM ŽALOSTI* IZ STARE DRENČINE: IKONOGRAFSKA I BIBLIJSKO-TEOLOŠKA INTERPRETACIJA.....295
Uvod 295
1. Opis i ikonografsko tumačenje.....299
1.1. Sadržajni opis slike 299
1.2. Na pozadini srednjovjekovne pobožnosti i ikonografije 302
2. Biblijsko nadahnuće.....307
3. Teološko-duhovna poruka 313

3.1. Marijino osobno uključenje u otajstvo Kristove patnje i smrti ...314
3.2. Marija kao uzor vjerničkog odnosa prema patnji ...316
3.3. Marijin poziv na solidarnost s patnjom drugih ...318
Zaključak ...320
Abstract ...322

Petra Batelja
O IKONOGRAFIJI SISAČKE *BOGORODICE ZAŠTITNICE* ...323
Uvod ...323
1. *Sub tuum praesidium* – Pod Gospinim plaštem ...324
2. Vjernici pod plaštem. Ili: o naručiteljima ...327
2.1. Slika kao povijesni dokaz ...333
3. Florealna motivika i marijanska simbolika ...335
4. O izvornom smještaju sisačkog antependija ...338
5. Komparativni primjeri i veza s pavlinskim umjetničkim krugom ...340
Zaključak ...341
Abstract ...343

Mirjana Repanić-Braun
PRILOG POZNAVANJU SLIKANIH PRIKAZA BLAŽENE DJEVICE MARIJE U KUTINI I KLOŠTAR-IVANIĆU ...345
Uvod ...346
1. Zidne i svodne slike u kutinskoj župnoj crkvi Majke Božje Snježne (1764. – 1779.) ...346
1.1. O djelima slikara Franciscusa Weittenhillera u Kutini (1764. – 1766.) ...352
1.2. Weittenhillerove freske u župnoj crkvi Sv. Mihaela Arkanđela u Stražemanu ...356
2. Oltarna slika Uznesenje Blažene Djevice Marije u župnoj crkvi u Kloštar-Ivaniću – povijest i likovni uzor ...360
Zaključak ...363
Summary ...364

Vlasta Zajec
DVA KIPARSKA PRIKAZA *BOGORODICE S DJETETOM NA POLUMJESECU* NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE ...365
Abstract ...388

Katarina Koprek – Tihomir Prša
MARIJANSKE SKLADBE U GLAZBENOM OPUSU MATIJE IVŠIĆA 389
Uvod 389
1. Biografski podatci o Matiji pl. Ivšiću 390
1.1. Glazbena naobrazba i aktivnosti mo. Matije pl. Ivšića 391
1.2. Skladateljski opus mo. Matije Ivšića 393
2. Skladateljski opus posvećen Blaženoj Djevici Mariji 394
2.1. Analiza odabranih skladbi 395
2.1.1. Motet za mješoviti zbor 395
2.1.2. Motet za ženski zbor 398
2.1.3. Motet za muški zbor 399
2.1.4. Pučke popijevke 401
2.1.5. Solo-pjesme 403
2.1.6. Mise 404
2.2. Popis marijanskih skladbi u opusu Matije Ivšića 406
2.2.1. Mješoviti zborovi 406
2.2.2. Ženski zborovi 406
2.2.3. Muški zborovi 406
2.2.4. Jednoglasne skladbe 407
2.2.5. Solističke skladbe 407
2.2.6. Mise 407
2.2.7. Obrade pjesama iz Citharae octochordae 407
Zaključak 408
Summary 408

Hrvojka Mihanović – Salopek
IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI I ŠTOVANJE BOGORODICE 409
Ivan Kukuljević u Hrvatskom javnom životu 409
Kukuljevićeve teme vezane uz crkvenu povijest i sisački kraj 412
Marijanski ideal unutar Kukuljevićeve svjetovne poezije 414
Kukuljević kao zapisivač marijanskih narodnih pjesama 416
Kukuljevićev raritetni marijanski apokrif 420
Važnija literatura 429
Izvori 429
Ostala literatura 430
Abstract 431

DODATAK

*Franjo Emanuel Hoško
***KNJIGA ČUDESA* BLAŽENE DJEVICE MARIJE IVANIĆKE**.....435

*Franjo Emanuel Hoško
SVETIŠTE I PROŠTENIŠTE GOSPE IVANIĆKE 439

Predgovor

Hrvatski mariološki institut Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljuje još jedan u nizu svojih znanstvenih zbornika: radove s mariološko-marijanskog simpozija *Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije*, održanog od 4. do 6. prosinca 2015. godine u Sisku povodom šeste obljetnice ponovne uspostave Sisačke biskupije. Na simpoziju su sudjelovali stručnjaci iz različitih znanstvenih područja pa je marijanska i mariološka tematika na području Sisačke biskupije obrađena u multidisciplinarnoj perspektivi: duhovno-teološkoj, povijesnoj, arheološkoj, etnološkoj, povijesno-umjetničkoj, glazbenoj i književnoj. Time je na vidjelo izašla vrlo bogata marijanska baština, koja nije bila samo »vjerski dodatak« uobičajenome životu puka s područja Sisačke biskupije, nego su njegova povijest, kultura, tradicija, svakodnevni i duhovni život bili prožeti odanošću Mariji te molitvom za njezin zagovor, pomoć i zaštitu.

Radove smo, sukladno tematici koju obrađuju, grupirali u tri šire shvaćena područja te tako unutar prisutne multidisciplinarnosti dobili težišta na kojima su marijanske teme proučavane: 1. povijesni tragovi; 2. štovanje i pobožnost prema Majci Božjoj; 3. umjetnička ostvarenja nastala marijanskim nadahnućem. Radovima s izlaganja na simpoziju dodali smo još tri rada (u Sadržaju označeni zvjezdicom), koji upotpunjuju predodžbu štovanja Blažene Djevice Marije na području Sisačke biskupije.

Povijesni tragovi štovanja Majke Božje na području Sisačke biskupije obuhvaćaju nekoliko istraživanja. Proučavani su Bogorodičini tragovi u mitskoj topografiji Sisačke biskupije, koji su pri pokrštavanju mogli biti utkani u pučke predodžbe o BDM (V. Belaj – J. Belaj). Predstavljene su crkve posvećene BDM na području Sisačke biskupije prema popisu župa iz 1334. godine (M. Mirković Belaj – V. Belaj). Obrađena su pitanja gradnje romaničke crkve *Ecclesia Beatae Virginis de Gorra* (11./12. stoljeće) i njezine pripadnosti određenoj crkvenoj pokrajini u kontekstu trajanja Siscijanske biskupije (S. Jurić). Analiziran je jedinstven nalaz na području Hrvatske – prstenasti broš pronađen u arheološkim istraživanjima templarske crkve Uznesenja BDM u Gori (J. Belaj). Predstavljena je cistercitska Opatija Topusko u vidu hrvatske inkorporiranosti u zapadno srednjovjekovno

kršćanstvo te u kontekstu uključenosti same Opatije u feudalni sustav srednjovjekovne Hrvatske (D. Patafta). Ispituje se sadržaj i slikarsko porijeklo uništene slike Blažene Djevice Marije koja se nalazila u župnoj crkvi u Gori, a za koju nije poznato gdje se nalazi, čak ni postoji li još uvijek (M. Mirković Belaj – V. Belaj).

Glede samog štovanja BDM na području Sisačke biskupije također su razrađeni različiti vidovi. Predstavljena su dva nedavno proglašena marijanska biskupijska svetišta i njihovo značenje: crkva *Uznesenja BDM* u Kloštar-Ivaniću – svetište *Majka Milosrđa* te crkva *Uznesenja BDM* u Gori – svetište *Majka naših stradanja* (V. Košić). Istražen je nemali broj župnih crkava posvećenih BDM na području Sisačke biskupije, kao i sadržajni vidovi štovanja Marije prema odgovarajućim marijanskim blagdanima (P. Lubina). Opisani su oblici marijanske institucionalizirane i osobne pobožnosti te folklorna baština na području Sisačke biskupije (M. Svirac). Na području sisačke Posavine analizirana je marijanska pobožnost s posebnim osvrtom na zavjete (K. Mrgić). Posebno kroz vid hodočašća predstavljene su dimenzije pobožnosti prema BDM koje njeguje puk s područja Moslavine (S. Moslavac).

I na području Sisačke biskupije nastala su mnoga umjetnička ostvarenja nadahnuta pobožnošću i molitvom Majci Božjoj, a neka od njih bila su predmet dubljih istraživanja za simpozij. Obrađene su minijature s marijanskom tematikom iz misala koji je naručio pomoćni zagrebački biskup Juraj iz Steničnjaka (Juraj od Topuskog), a koji se čuva u Riznici zagrebačke katedrale (M. Pelc). Iluzionirana oltarna pala *Majka Božja od Sedam žalosti* iz kapelice u Staroj Drenčini interpretirana je iz ikonografske i biblijsko-teološke perspektive (V. N. Kovač – D. Tepert). Slika *Bogorodica Zaštitnica*, koja se nalazi u Dijecezanskom muzeju u Sisku, ikonografski je analizirana te povezana s komparativnim primjerima i mogućim likovnim uzorima (P. Batelja). S novim spoznajama protumačene su slike iz župne crkve *Majke Božje Snježne* u Kutini i župne crkve *Uznesenja BDM* u Kloštar-Ivaniću (M. Repanić-Braun). Analizirana su dva kiparska prikaza Bogorodice s Djetetom na polumjesecu, koji se nalaze u sisačkom *Velikom Kaptolu* i u župnoj crkvi *Pohođenja BDM* u Starom Farkašiću (V. Zajec). Proučen je lik svećenika i skladatelja Matije Ivšića s posebnim naglaskom na njegovim marijanskim skladbama, koje čine četvrtinu njegova opusa (K. Koprek – T. Prša). Proučena je i marijanska pobožnost Ivana Kukuljevića Sakcinskog, sadržana poglavito u njegovim djelima *Pjesme Ivana*

Kukuljevića Sakcinskog s dodatkom narodnih pjesamah puka hrvatskoga i *Szenja Blasene Divice Marie* (H. Mihanović-Salopek).

Na poseban način zahvaljujemo sisačkom biskupu mons. dr. sc. Vladi Košiću, koji je sa svojim timom organizirao simpozij u Sisku te u svojoj biskupiji ugostio izlagače i sudionike simpozija. Od srca zahvaljujemo svim izlagačima koji su nakon simpozija još uložili velik trud u izradu svojih radova za ovaj Zbornik. Iskreno hvala recenzentima pojedinačnih članaka i recenzentima Zbornika u cjelini, zatim Spomenki Jurić i fra Darku Tepertu na korisnim savjetima, kao i Sanji Plevko na zauzetom čitanju. Konačno, hvala izdavačima – Katoličkom bogoslovnom fakultetu i Kršćanskoj sadašnjosti – koji su prihvatili objaviti ovaj Zbornik. Njime svim zainteresiranima na znanstvenoj, duhovnoj i kulturnoj razini, kao i široj javnosti našega naroda, predstavljamo bogatu marijansku baštinu Sisačke biskupije, koja do danas živi u puku toga područja i nadahnjuje ga.

s. Valerija Nedjeljka Kovač